

*Андрій Кириченко,
ад'юнкт кафедри МПЗ ДВ, НУОУ
ім. І. Черняхівського
Василь Стасюк,
д-р психол. наук, професор,
професор кафедри МПЗ ДВ, НУОУ імені І. Черняхівського
м. Київ (Україна)*

УСТАНОВКА ЯК ОДНА З КЛЮЧЕВИХ КАТЕГОРІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ

У вітчизняній психологічній науці вивченню особистості з позицій теорії установки займались психологи наукової школи Д. Узнадзе: Ш. Надірашвілі, В. Норакідзе, О. Прангішвілі, Н. Сарджвеладзе, Г. Цінцадзе, Ш. Чхартишвілі, А. Шерозія, П.Горностай. Соціальним установкам присвячені праці В.Алексєєвой, Б.Ананьєва, Г.Андрєєвої, Л.Анциферової, М.Бахтіна, С.Бубнової, А.Здравомислова, Д.Леонтєєва, В.Петровського, С.Рубінштейна, Д.Узнадзе, В.Ядова. Соціальнопсихологічним установкам (атитюдом) присвячені праці Е.Катца П.Лазарсфельд, Р.Мертон, Г.Олпорта, К.Ховланда, Д.Штальберга. Проблематику валеоустановки висвітлено О. Васильєвою, Ф. Філатовим, Т. Хомуленко.

Д. Узнадзе доводить, що безпосередньою готовністю людини до будь-якої діяльності є саме установка, яка виникає в ході взаємодії потреб людини та впливу зовнішніх факторів. Він вважає, що даний феномен є цілісним утворенням та характеризує особистий стан суб'єкта, на основі якого виникає характерна діяльність визначеної спрямованості [3]. Вчений стверджує, що саме установка не усвідомлюється, а передує психічно свідомим процесам, які розвиваються на її основі.

Під установкою ми розуміємо готовність до певної активності, яка обумовлена двома факторами: потребами та відповідною об'єктивною ситуацією. Установка є внутрішнім станом людини в її загальній та організованій системі, яку можна віднести до одного з компонентів структури цілеспрямованої дії. Установка суб'єкта – це початкова та основна реакція на вплив

різних ситуацій, там де йому потрібно ставити та вирішувати різні завдання, вона визначає стійкість і спрямованість діяльності в умовах, що змінюються. Готовність до певної дії (установка) формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, усвідомленого або неусвідомленого сприймання інформації та входить до загального потоку дій особистості, як форма діяльності. Д. Узнадзе зауважує, що готовність є суттєвою ознакою установки, яка проявляється у всіх випадках поведінкової активності особистості [4].

Розглядаючи фактор приведення реалізації установки в діяльність, яким є воля, Д. Узнадзе приходить до висновку, що саме воля дає нам можливість переключення на установку, незалежно від того, що ця установка обіцяє людині в дану мить, та те, що завдяки волі вдається актуалізувати та привести її до життя, яка очікує свого часу, мислення визначає установку, на ґрунті якої особистість, керуючись своїм вольовим зусиллям, здійснює доцільно-визначену діяльність. Знаючи соціальні установки людини, можна прогнозувати її дії. Специфікою стану готовності є те, що він попереджує особистість про виникнення певних чинників усвідомлення та передувє їм.

Перше визначення поняття соціальна установка або "атитюд" як регулятора поведінки діяльності людини було введено соціальними психологами для позначення установки в соціальному середовищі. Провівши аналіз усіх тлумачень атитюду, Г. Олпорт дійшов до висновку, що всі різні один від одного визначення установки об'єднуються між собою. Кожне визначення автор розглядає в якості суттєвої характеристики атитюду, готовності до реакції. Він визначає даний феномен (атитюд) як "стан психічно-нервової готовності, який сформувався на основі досвіду, що здійснює спрямовуючий та (або) динамічний вплив на реакції індивіда відносно усіх об'єктів або ситуацій, з якими він пов'язаний" [1].

Атитюд – це щось, яке зароджується, підготовче, початкове; це не поведінка, а його передумова. Атитюд (франц. attitude – постава) – готовність до виконання якоїсь дії. Атитюд – це соціальна якість людини, яка демонструє її готовність до дій у визначеній сфері діяльності, а також визначеної соціальної активності у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями та

соціально прийнятий спосіб поведінки.

Соціальна установка (атитюд) (англ. attitude – ставлення, установка) – це стан психологічної готовності людини до дій, що визначається її попереднім досвідом [4].

У розробленій диспозиційній концепції В. Ядов розглядає характеристику соціальної поведінки особистості, зумовленої станом її готовності до певного способу дій. Він вважає, що соціальна установка несе в собі інформаційний компонент (певний світогляд, прагнення людини), поведінковий компонент (готовність діяти відповідно до особистісного сенсу), емоційно-оціночний компонент (позитивне, або негативне сприймання до визначеної дії) [6].

У своїх працях Д. Майерс повідомляє, що установка впливає на поведінку людини, коли вона істотна і про неї згадують. Установку він розглядає як позитивну чи негативну оціночну реакцію на що-небудь або на кого-небудь, яка виражається в думках, почуттях цілеспрямованій поведінці [4]. Розглядаючи співвідношення установки та свідомості,

Ф. Басін робить висновок, що установка є психологічним феноменом, теоретично вона не може бути розкрита у повному обсязі, якщо не уточнюється її значення в загальному розумінні системи свідомості. Ще до актуалізації установка стає об'єктом свідомості, а її актуалізація саме залежить від волі. Даний висновок стає підтвердженням проведеної роботи Д. Узнадзе та вказує на складність поняття установки, важливість його дослідження у теорії свідомості як факту впливу та регулювання установки свідомою волею людини.

Ю. Платонов, аналізуючи поняття установки як готовності до певного поведінки в конкретній ситуації, розглядає його у своїх працях як закон готовності або установки (англ. Law of readiness): попередня готовність до акту (стимул-реакція), що підвищує задоволення від виконання поставленого завдання [2].

Таким чином, установка розглядається у контексті феномену, що обумовлює перебіг діяльності як фактор поведінки людини. Сьогодні існує багато визначень категорії установки, але усі вони, в цілому, зводяться до того, що це цілісний, несвідомий, динамічний стан, що виникає при зіткненні потреби людини із ситуацією її задоволення. Установка впливає на

особистість, спрямовує її на діяльність та відповідає за саморегуляції діяльності.

Література

1. Белинская Е.П., Тихомандрицкая О.П. Социальная психология личности. Москва: Аспект Пресс, 2001. 300 с.
2. Платонов Ю.П. Профессионально-педагогическая направленность мастера производственного обучения. Ленинград, 1987. 215с.
3. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования. Москва, 1966. 315 с.
4. Узнадзе Д. Н. Психология установки. Санкт-Петербург: Психология-Классика, 2001. 414с.
5. Фомин А.С. Проблемы формирования психологической готовности к управленческой деятельности. Москва, 2014. 234 с.
6. Ядов В.А. Методология и техника социологического исследования. Тарту, 1969. 227 с.